No 1939

DE TIJD.

NOORD-HOLLANDSCHE COURANT.

Dieu et mon droit.

Deze COURANT verschijnt te AMSTERDAM, Dagelijks, behalve des Zondags. Het abonnement voor 3 maanden is f 5,00; voor de buitensteden f 6,00; franko door het geheele Rijk. *Brieven, Gelden,* enz. FRANKO te adresseren aan het Bureau der COURANT.

VRIJDAG, 9 SEPTEMBER.

AMSTERDAM, 8 September.

Wij laten hieronder volgen het verslag van de zitting van gisteren der Eerste Kamer, gelijk het ons door onzen gewonen Haagschen Korrespondent is toegezonden. Wij verschuiven tot later het bespreken van hetgeen ter Eerste Kamer over de »anti-katholieke partij« werd verhandelde, tot dien tijd namelijk dat wij uit het *Bijblad* ten aanzien van het gesprokene ten allernaauwkeurigste en volledig zullen ingelicht zijn. Dan eerst zullen wij de indrukken, welke de gedane mededeelingen en de gehoudene verhandelingen op ons zullen gemaakt hebben, *getrouw en onverbloemd* teruggeven, zonder ingenomenheid met of tegen personen, maar alleen met het oog op de gebeurtenissen der laatste maanden en op de aanhangige wetsvoordragt.

De vervulling van die taak tot later te verschuiven achten wij noodzakelijk, omdat wij ons oordeel slechts willen gronden op de door de sprekers ter Eerste Kamer zelve goedgekeurde lezing van hunne woorden, en omdat wij voor als nog meenen dat, aangaande de beraadslagingen, ter *aanvulling* van het reeds gesprokene, nog enkele mededeelingen vermoedelijk zullen kunnen geschieden, die ons tot het definitief bepalen van ons oordeel onmisbaar toeschijnen.

Eene enkele aanmerking echter mag niet tot later worden verschoven.

De heer van Rhemen van Rhemenshuysen zeide, »dat een lid van het vorig ministerie voor het oog der Natie erkend heeft, dat hij en zijne ambtgenooten door het Hof van Rome waren misleid." Daar is er die weten kan wat daarvan is en die dienaangaande welligt nieuwe gezigtspunten zou kunnen openen. Te minder zal hij, welken wij op het oog hebben, schroomen dit te doen, omdat de gansche diplomatie weet, waaraan zich ten aanzien van de misleiding van »het Hof van Rome" te houden en al de leden der diplomatie het hun medegedeelde niet uitsluitend voor zich hebbenbewaard. *Intelligenti sat.*

Met eene [illegible], welke wij in hem ten zeerste altijd gewaardeerd hebben en nog blijven waardeeren, heeft de heer Lightenvelt gisteren, ter Eerste Kamer, gezegd, »dat hij zich van den aanvang af verklaard heeft tegen het beginsel, van het toezigt op de kerkgenootschappen bij eene wet te regelen, en dat hij ook tot het laatste de TEGENWOORDIGE WET *heeft bestreden.*" Desniettemin »zal de heer Lightenvelt IN DE WET BERUSTEN, *zoo zij door de Kamer wordt aangenomen.*" Wij zijn niet zoo gelukkig geweest het verband te vatten tusschen deze konkluzie en hare præmissen. Een enkel woordje ter toelichting van dat verband ware ongetwijfeld aan zeer velen in den lande hoogst welkom. Daardoor zou het beste aan alle vermoedens de pas afgesneden worden. Men voorkomt die 't meest door rond spreken en door een daaraan geëvenredigd handelen.

Een enkel woordje is, verder nog, gesproken tijdens de beraadslagingen van gisteren, dat nu reeds gereleveerd behoort te worden, wijl het van invloed kan zijn daarop onverwijld de aandacht te vestigen.

Men verzekert dat de wet, aangenomen en gesanktionneerd zijnde, in milden zin zal worden toegepast. Welke waarde aan eene zoodanige verzekering te hechten? De heer Beerenbroek antwoordt op deze vraag, dat hij aan de goede trouw der tegenwoordige ministers gelooft, maar, voegt hij er met volle regt bij, »maar *deze gaan heen* EN WETTEN BLIJVEN." Dezelfde gedachte werd uitgesproken door den heer van Sasse van Ysselt, die het bekende: »*Les hommes passent, les choses restent*" hier te goeder ure van toepassing makende, zeide: »*Menschen gaan voorbij,* INSTELLINGEN BLIJVEN." Wat beteekent dan de zoo straks herdachte verzekering, wanneer wij, met den heer Lightenvelt, op wiens oordeel hooge prijs door ons gesteld wordt, tegen »*het beginsel*" der wet ons verklaren, en ook »*de tegenwoordige wet*" bestrijden moeten blijven? Niets. Het geldt toch niet de beoordeeling van persoonlijke gezindheid; het geldt hier eene blijvende ONGRONDWETTIGE wet! Is men overigens nog in het onzekere, wat van die wet te denken — dan lette men slechts op de verklaring van den heer van Dam van Isselt, »dat *hij* ZEER *voor de wet is!*" Die hooge ingenomenheid van den heer van Dam met de wet, is de beste kommentair op de wet. »Als men, dus zeide dezelfde spreker een weinig verder, als men tot de verwerping der wet mogt komen, zou men dan meenen dat de Protestanten dat even rustig en bedaard zullen aanzien." Deze woorden roepen u onwillekeurig de bedreigingen van den *Fakkel* voor den geest: »Het zal met het Huis van Oranje gaan als met het Huis der Stuarts en als met het Huis der Bourbons, enz." Op de vraag van den heer van Dam, of, bij verwerping der wet, de Protestanten rustig zullen blijven, antwoorden wij onbeschroomd: Ja dat zullen zij; en dat zij zullen zij daarom, omdat voor de meesten van hen het misverstand reeds opgehelderd is, omdat zij te veel regtsliefde hebben, om de verdrukking van het twee vijfde van hunne landgenooten te kunnen goedkeuren, omdat zij inzien, dat deze wet spoedig de vestiging der supremátie van de Dordsche faktie ten gevolge kan hebben, en, eindelijk, omdat zij te goede burgers zijn, om door verstoring van rust en orde, alles, alles op het spel te willen zetten. Doch, aldus antwoorden wij verder op de vraag van den heer van Dam, doch neen, welligt, neen zij zullen, helaas! niet rustig en bedaard blijven, wanneer de geheime genootschappen en de andere aanleggers der April-beweging het tegendeel besloten hebben. Dan echter komen de gevolgen voor hunne rekening!

STATEN-GENERAAL.

EERSTE KAMER.

Zitting van [illegible] September.

Zijn wederom ingekomen 37 adressen tegen en 14 ten voordeele der voordragt, regelende het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen, welke aan de kommissie voor de verzoekschriften, worden verzonden. Deze brengt, bij monde der heeren van Dam van Isselt en v. d. Lek de Clercq, rapport uit op een overgroot aantal adressen, zoo voor als tegen de wet, welke adressen ter griffie zullen worden nedergelegd.

Aan de orde van den dag zijn de beraadslagingen over het ontwerp van wet, *regelende het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen.*

Z. Exc. de minister voor de R. Kath. Eeredienst vraagt het woord. — Hij heeft gemeend het woord te moeten voeren, om aan de Vergadering eenige opening te geven nopens zijne volbragte missie te Rome. Toen hij [illegible] de portefeuille aanvaardde, bevond zich [illegible] een exceptionelen toestand. In Nederland, [illegible] van oudsher eendragt zetelde, bestonden [illegible] twee tegenover elkander [illegible]. Hij konstateert alleen dit feit, zonder iemand te beschuldigen. In dien toestand, hij kan het niet verbergen, aanvaardde hij de portefeuille niet dan met huivering en met blijkbaren weerzin. Hij begreep, dat hij, meer dan eenig lid van het kabinet, de rol zou moeten vervullen van bevrediger en bemiddelaar, en hij voorspelde reeds toen, hoe op hem, met de beste bedoelingen bezield, het spreekwoord zou worden toegepast, dat de bevrediger van beide zijden last lijdt. Die voorspelling is in allen deele bewaarheid geworden. Van de eene zijde is hij niet indirekt, maar vrij duidelijk beschuldigd geworden, dat hij de katholieke belangen, welke hij in het kabinet moest vertegenwoordigen, of had verloochend, of althans verwaarloosd. Aan den anderen kant is vrij duidelijk zijne staatkundige eerlijkheid in verdenking gebragt. Het valt zoo gemakkelijk, zegt Z. Exc, op de afwezigen een' steen te werpen. Hij hoopt die blaam van zich af te werpen.

De *eerste* beschuldiging kan in de volgende woorden te zamen gevat worden. De minister Lightenvelt heeft, blijkens de verklaring van den minister van Buitenl. Zaken, te Rome niet onderhandeld. De minister Lightenvelt heeft dus zijn post verlaten, en is dus een pleisier-reisje naar Rome gaan doen. De minister van Buitenl. Zaken heeft waarheid gesproken, dat hij, spreker, naar Rome was gezonden, opdat de Paus geen verkeerden indruk nopens het aanhangige wetsontwerp zou erlangen. De minister had meer kunnen zeggen; de voorzigtigheid en de staatkunde verbood dit echter. Wie eenigzins meer met de diplomatie bekend is, weet, dat bij buitengewone zendingen, vooral wanneer zij van zoo teedere aangelegenheid zijn, naast de openbare en aangekondigde instruktien, nog andere zijn. Het is met deze laatste gesteld als met een *post-scriptum* van een brief, dat die eigenlijk de hoofdzaak uitmaken. De voorzigtigheid verbood den minister, van die andere instruktien te reppen. Ook hij, spreker, zal ze niet mededeelen. Hij wil alleen dit gevraagd hebben: kan eene regering, zonder bepaald te onderhandelen, eene andere regering niet polzen, en de kennis uitlokken wat, in een gegeven geval, die regering zal doen, en tevens doen kennen, wat zij zelve, in dat gegeven geval, voornemens is te doen? Dit is niet bepaald onderhandelen over een verdrag of traktaat. Zulk eene aanraking met eene andere regering heeft alleen ten doel, het vertrouwen tusschen beide regeringen gemakkelijk te maken, d. i. de toenadering mogelijk te maken en te bevorderen.

In dien zin moet des ministers zending naar Rome worden verklaard, en stelt zij geen hindernis voor den vrijen gang, of belemmert zij de handelingen der Regering en der Wetg. Magt. Dit alleen kon Z. Exc. als man van eer verklaren, dat zijne zending niet zonder vrucht is geweest, ter bereiking van het gewenschte doel, toenadering, en wegneming der spanning tusschen de beide Regeringen, waarvan het gevolg is ook wegneming der spanning hier te lande. Gewis zal niemand onbescheiden in deze openbare vergadering vragen: »Welke woorden heeft de Koning tot u, »vóór uw vertrek, gesproken, en welk antwoord heeft de »Paus u gegeven?" Hij zou daarop alleen moeten antwoorden, dat die woorden en dat antwoord getuigen van zelfstandige waardigheid en aan de zucht van toenadering en van verdraagzaamheid der beide Souvereinen. Dit antwoord zou welligt velen niet bevredigen, maar de bescheidenheid en de staatkunde zouden hem beletten, hieromtrent meer te zeggen. Alleen de toekomst kan en zal bewijzen, dat zijne zending een goed doel had, en dat zij niet geheel vruchteloos is geweest. — Eene andere beschuldiging heeft Z. Exc. gedurende zijne afwezigheid getroffen. Men heeft gezegd, de minister Lightenvelt was tegen de wet; als eerlijk man had hij zijne demissie moeten nemen, in plaats van zich te verwijderen.

Z. Exc. zal rond voor zijne meening uitkomen. Hij heeft zich van den aanvang verklaard tegen het beginsel, van het toezigt op de kerkgen. bij eene wet te regelen, en ook de tegenwoordige wet heeft hij tot het laatste toe bestreden. Wat is er echter gebeurd? De ministers en de Koning achtten bepaald eene buitengewone zending naar Rome noodig. Spr. begreep toen en doet dit nog, dat de woorden van Art. 55 Gwt. (de Koning heeft het opperbestuur der buitenl. betrekkingen) geen ijdele klank behooren te zijn. Die zending lachtte Z. E. niet toe. Voor zijne gezondheid behoefde hij er, vooral in dit saizoen, niet te gaan. Hij was dan ook de eenige vreemdeling te Rome. Het besl. zijner benoeming dagteekent van den 18 Julij, en hij vertrok eerst den 29. Daaruit blijkt, dat hij niet met veel lust en voortvarendheid de zending aanvaardde. De waarheid is, dat hij aan den uitdrukkelijken wil des Konings persoonlijk gemeend heeft te moeten gehoorzamen. Maar, zegt men, ge hadt in allen gevalle uw ontslag moeten aanbieden.

Z Exc. antwoordt hierop met te vragen, wie weet wat er tusschen den Koning en zijne ministers is voorgevallen. Aan een vorig Minister heeft men wel verweten, dat hem dit ontslag als zedelijken dwang was opgelegd. Bovendien, aan de wet zijn, tot aan het vertrek van ZExc., voortdurend wijzigingen aangebragt: ook na zijn vertrek zijn er nog veranderingen in gekomen. Hij heeft, met te gehoorzamen aan den Koning, geenszins de belangen der Katholieken ten offer gebragt, omdat hij bedongen heeft dat, gedurende zijne afwezendheid, voor de interimaire waarneming zijner portefeuille door een' Katholiek zou gezorgd worden. De belofte is door het Ministerie, zooveel dit in hetzelve lag, nagekomen. Is het de schuld dier Ministers, is het des spr. schuld, dat er geen Katholiek gevonden is, die dat *ad interim* heeft willen aanvaarden? Is het zijne schuld, dat in geene der beide Kamers eenig katholiek lid van de kommissie van rapporteurs over het aanhangige ontwerp heeft willen wezen? Dit bewijst alleen den exceptionelen toestand van het tegenwoordig oogenblik.

Spr. heeft zich afgevraagd, of het voor hem op dit oogenblik raadzaam is, de belangen der Katholijken niet in het kabinet te vertegenwoordigen? Hij gelooft dit niet. Hij heeft voor zich de bewustheid, die belangen met meer klem en volharding te verdedigen, dan zij die hem bestrijden.

Hij meent nog, door in het kabinet te blijven, de waarachtige belangen van Koning, Vaderland en van de Katholijken te dienen. Hij meent, te goeder trouw, aan de goede zaak een offer te moeten brengen, door zijne portefeuille te behouden. Hij zal de woorden van een voornaam publicist tot de zijne maken, dat de staatsman niet alleen eene bepaalde kwestie moet zien, maar verder dient te gaan en het algemeen belang in 't oog houden. Dit nu is zijn standpunt. Hij zal in de wet berusten, zoo zij door de Kamer wordt aangenomen. Hij zal haar niet verdedigen: 1°. omdat hij daartegen nog bedenkingen heeft; 2°. omdat de wet door de Regering als eene politiewet wordt beschouwd, waarvan de verdediging meer eigenaardig bij den Minister van Justitie behoort. Wordt de wet aangenomen, dan zal Spr. tot de uitvoering in een' milden, verdraagzamen zin medewerken. Indien nu, na deze openhartige verklaring, iemand nog aan zijne staatkundige eerlijkheid twijfelt (hetgeen hij niet gelooft), welnu hij formulere zijne gedachte, en spr. zal zich verdedigen.

De heer *Blankenheim* geeft zijn leedwezen over de aangeboden wet te kennen. Er is eene stoute greep gedaan in de dierbaarste belangen der burgers van den staat. Hij beklaagt zich over de overhaasting, waarmede het ontw. is tot stand gekomen, te midden der opgewonden hartstogten, terwijl zoodanige wet toch wel de vrucht van ernstige overweging had mogen zijn. Hij verheugt zich in de tegenwoordigheid van den minister voor Katholieke Eeredienst, en vooral in zijne rondborstige verklaring dat hij is tegen het beginsel der wet. Deze verklaring van den eenigen minister, die in het kabinet inlichting nopens de kath. belangen kan geven, moet niet anders dan de zedelijke kracht der wet verzwakken. Hij vindt het vreemd, dat het ontwerp door al de ministers is gecontrasigneerd, zoodat de verantwoordelijke minister ontbreekt, hetgeen te opmerkelijker is, naardien het blijkt dat in het ministerie ten deze geene volkomen eenstemmigheid heerscht. Hij betwist, dat aan de organisatie der Kath. Kerk de onrust in den laatsten tijd is toe te schrijven geweest, want dat die beweging reeds ontstaan is met het indienen der armenwet. Hij wijst er op, hoe telkens in 1827 in 1847 en ook nu geijverd is tegen de organisatie. Hij ontkent, dat de omstandigheden van buiten, de voordragt wettigen. Hij bestrijdt, dat de Kath. ingezetenen minder vaderlandsliefde dan hunne landgenooten zouden hebben, en wijst ten deze op de jaren 1818, 1815 en 1831. Hij noemt de voordragt onstaatkundig, als gerigt tegen ²/₅ gedeelten der bevolking, omdat men vreest dat hun geloof is in strijd met de belangen van het Vaderland, hetgeen hij honend en versmadend noemt. Hij betwist, dat de wet tegen alle kergenootschappen is gerigt. Integendeel zij treft alleen het katholieke, waarvoor men ook in de Tweede Kamer is uitgekomen, waar men haar eene gelegenheids-wet heeft genoemd. Hij vreest, dat de uitvoering groote verdeeldheid kan te weeg brengen in een land, waar men door eendragt zoo zeer zijne magt moet versterken tegen altijd mogelijke gebeurtenissen van buiten. Hij herinnert aan de vervolgingen tegen de afgescheidenen, waarvan het gevolg was, dat duizenden het vaderland verlieten. Hij betoogt verder het ongrondwettige der voordragt, en beroept zich op hetgeen ten deze door den heer de Man in de Tweede Kamer is in 't midden gebragt. Spr. herinnert, dat ook hij lid was van de dubbele Kamer, en moet verklaren dat, naar zijne overtuiging, na het gebeurde met het placet, Hoofdstuk VI Gwt. is aangenomen in den geest om aan allen vrijheid en gelijkheid te geven, en men geenszins een preventief stelsel op het oog had; dewijl de inmenging van den Staat op het gebied der Kerk uitgesloten was. Wel is daartegen aangevoerd het gebeurde nopens de reserves bij het Hervormd kerkgenootschap; maar deze waren meer in het belang der Kerk dan van den Staat, terwijl gemeld kerkgen. steeds in betrekking had gestaan tot den Staat, en die regeling moest dus eene laatste aanraking zijn. In allen gevalle kan het grondwettige dezer wet daardoor niet betoogd worden. Mogt de voordragt wet worden, spr. wenscht dat de moeijelijkheden, welke hij vreest, zich niet zullen voordoen. Hij verklaart ten slotte dat, wanneer er eene andere voordragt mogt worden gedaan tegen een ander kerkgenootschap gerigt, hij een gelijk votum zou uitbrengen, en even als nu, in het belang der eendragt en rust, uit liefde voor Vorst en Vaderland, Z. M. eerbiedig verzoeken de wet in nadere overweging te nemen.

De heer *Beerenbroek* geeft een overzigt der gebeurtenissen van 1848, hoe na de Gwt. enz. de burgers meer invloed op de behandeling van 's lands zaken hebben erlangd, en wijst op de andere vrijzinnige bepalingen dier Gwt. Die herziening was echter niet aan allen welgevallig, vooral niet aan hen, die daardoor voordeelen verloren, vroeger genoten. Hij wijst er vooral op, hoe velen met leede oogen de godsd.-vrijheid der Katholieken zagen. Hij vreest geene suprematie van de R. Kerk. Treedt deze op het gebied van den Staat, zij stuit op de wetten van dien Staat. Hij beschouwt de wet strijdig met de letter en den geest der Gwt. Hij kan niet toegeven, dat men bij eene wet, de geschiedenis niet zou mogen raadplegen, want waartoe zouden anders memorien van toelichting en beantwoording strekken? Hij beklaagt zich, dat de wet bij den Raad van State is behandeld, zonder dat daaraan een Katholiek heeft deel genomen. Hij gaat de April beweging na. Hij betoogt dat de nieuwe ministers een' politieken misslag hebben begaan, daar zij, in plaats van zich door de beweging te laten voortdrijven, zich er boven hadden moeten stellen. Daardoor is aan de Gwt. geweld moeten worden aangedaan. Spr. vreest thans de gevolgen dezer gelegenheidswet. De hartstogten zijn daardoor in beweging gebragt.

De spanning is slechts aan eene andere zijde overgeslagen en er is een contra-petitionnement ontstaan, waarvan sedert 1829 geen voorbeeld was, ofschoon zij die gekrenkt worden geene opgewonden taal voeren, maar met kalmte hunne belangen voordragen. Spr. hoopt dat, wanneer de diepe wonde wordt geslagen en de wet aangenomen is, die kalmte bewaard moge blijven en voor hun regt op betere tijden te wachten. Hij betoogt, dat ook de Protestanten niet tevreden zullen worden gesteld. Hij herinnert daarbij al hetgeen nopens het Konkordaat is voorgevallen en den tegenstand tot uitvoering daarvan. Hij vreest, dat de tegenwoordige wet slechts een eerste stap zal zijn. Hij gelooft aan de goede trouw der tegenwoordige Ministers, maar deze gaan heen en wetten blijven. Hij wijst op het bezwarende van Artt. 1 en 5, en acht die verderfelijk voor elke organizatie. Hij gaat na het betoogde omtrent de wet van Germinal; doch houdt het er voor dat, ook dan wanneer die nog bestond, zij alle zedelijke kracht zou missen, als geboren onder geheel andere staatsinstellingen en niet meer passende onder onze Grondwet. Hij bestrijdt het beginsel, dat Nederland zou zijn een Protestantsche Staat. Hij acht dit in strijd met de Grondwet, en wenscht daarvoor in de plaats gesteld te hebben de Nederl. Natie. Hij gelooft dat, door de wet, eenigzins de goede trouw tegen eene vreemde Mogendheid geschonden is, vermits de Paus anders welligt niet zou hebben toegestemd in de afschaffing van het Konkordaat, en gaat spr. daartoe den loop der onderhandelingen na. Hij noemt de wet eene koncessie aan eene partij, te grievender voor eene andere, die in hun godsdienstig gevoelen gekrenkt wordt. Hij is tegen de wet, omdat Art. 1 bepalingen inhoudt, welke onbestemd zijn en waarvan de *portée* niet te voorzien is; omdat de wet is preventief en retroactief en een eersten stap daarstelt op de glibberige baan van uitlegging en aanvulling der Grondwet.

De heer *Intinger* treedt in eene geschiedkundige herinnering van ons vaderland, en hoe vaak schier onoverkomelijke bezwaren, door eendragtige pogingen, onder den goddelijken zegen, zijn te boven gekomen. Hij voegt daar echter bij, dat dikwerf die zwarigheden waren overwonnen, of men wroette in eigen ingewanden, en wijst er op, hoe dan vooral religietwisten de gemoederen in beweging bragten. Hij toont al het verderfelijke van zoodanige twisten aan, en wijst ook op de tegenwoordige. Hij beschuldigt niemand, schrijft ze aan misverstand toe, en hoopt dat zij spoedig uit den weg zullen worden geruimd. Welligt heeft het vorige ministerie niet genoeg onzen landaard voor oogen gehad. Dat *laissez faire* moge elders goed zijn, doch niet in ons land, waar groote eerbied en liefde voor de godsdienst bij alle gezindheden bestaat. Spr. vraagt, wie hier de aanvallende partij is geweest? sommige Katholieken (hij weet niet of het allen zijn) hebben de herstelling der Bisschoppelijke Hierarchie gewenscht. Dit kan zijn nut hebben in andere landen, waar men daarbij kan voegen al die praal en pracht, daartoe behoorende. Men heeft van het petitionnement gesproken. Spr. heeft er niet toe medegewerkt, maar kan het niet in alle opzigten laken, bij de niet te ontkennen krenking van veler gemoederen. Hij wijst op de eerbiediging van elk godsdienstig gevoelen, ook toen hier eene heerschende kerk bestond. Hij gelooft ook dat langzamerhand, als de gemoederen tot bedaardheid zijn gekomen, velen zich zullen gewennen aan de vestiging der anti-hierarchie, maar hij gelooft ook, dat de Kath., bij bedaard onderzoek, wel verre van zich in ballingschap te begeven, zullen erkennen in geen protestantsch land zoo vele vrijheden te hebben als hier. Men moge tegen dit woord opkomen, maar de meeste ingezetenen zijn protestant. Buiten 's lands noemt men ons een protestantsch land. Of zou men bijv., omdat in 's lands vergaderzaal en elders door kunde en braafheid uitstekende Israëlieten betrekkingen vervullen, ophouden ons land een christelijk land te noemen? Spr. wijst op de vele voorregten der Kathol., op de opheffing van het *placet*, hetgeen niet is geschied zelfs in Kath. landen.

Hij had gewenscht, dat men met Rome meer had gediplomatiseerd, als wanneer welligt van daar niet het denkbeeld zou zijn uitgegaan, een Aartsbisschop in Utrecht te benoemen. Hij gelooft niet, dat onze gezant te Rome dit land genoeg kent. Hij zal niet de diplomatieke kluw ontwarren, en onderzoeken wat te Rome of wat hier gezegd is. Onbetwistbaar is het, dat men moet trachten tot rust te komen. Hij wijst er op aan, hoe reeds nu in het huishoudelijke alle moeijelijkheden ontstaan; hoe men vraagt naar de religie der dienstboden en winkeliers. Hij vreest, dat dit langzamerhand tot de hoogere kringen overslaat. Hij herinnert, hoe in Noord-Holland een kath. lid is herkozen, terwijl in Noord-Brabant het eenige protestantsche lid uit deze vergadering is verwijderd. Hij hoopt, dat een einde aan al die moeijelijkheden kome. Hij gelooft in gemoede, dat de tegenw. wet op den duur aller gemoed zal bevredigen. Hij heeft aandachtig nagegaan wat met de wet is voorgevallen. De rede van den Minister van Justitie in de Tweede Kamer heeft hem overtuigd, dat in de wet niets ongrondwettigs en retroactief is. Hij zal haar dan ook uit volle overtuiging aannemen.

De heer *van Rhemen van Rhemenshuysen* heeft het ontwerp vrij van alle partijbedoelingen in overweging genomen. Hij heeft nooit godsdienstige geloofsbelijdenis in aanmerking genomen, doordrongen als hij is van het beginsel, dat allen gelijke aanspraak hebben op het genot van burgerlijke en burgerschapsregten. Met die gevoelens bezield, heeft hij dan ook het ontwerp overwogen, hetzelve aan de voorschriften der Grondwet getoetst de diskussiën in de Tweede Kamer gevolgd; en hij is tot de vaste overtuiging gekomen; 1° dat de Grondwet eene wettelijke regeling van het toezigt toelaat; 2° dat zoodanige wet, in de tegenwoordige omstandigheden, noodzakelijk is; en 3° dat dit ontwerp althans aannemelijk is. Zijne rede alzóó indeelende, zegt de spr.

Ad. I. dat geheele vrijheid en onafhankelijkheid ook der kerkgenootschappen, niet in overeenstemming is met den geest van het VIe hoofdstuk der Grondwet; ware dit anders, men zou de Grondwet moeten herzien. De Kerk is, ja vrij zich te organizéeren, doch behoudens de onderworpenheid aan het staatsgezag.

Ad. II. de noodzakelijkheid der wet. Ook dan, wanneer de wet van Germinal kon geacht worden niet meer te bestaan, waarover hij niet wil beslissen, dan nog zou hij het wenschelijk achten, dat de wet het toezigt over de kerkgenootschappen regelde. Nu ontkent hij geenszins, dat de tegenwoordige wet kan genoemd worden eene *gelegenheidswet*, maar hij geeft niet toe, dat zij daarom is eene *partijwet*. Het was niet de invoering der bisschoppelijke hierarchie, die aanstoot gaf, maar het was die beruchte, die stuitende allokutie, die het deed, en welke hij zelfs door geen Katholiek heeft hooren verdedigen. Die allokutie, en niet minder de lijdelijke houding van het vorig ministerie heeft de April-beweging uitgelokt en de oogen doen opengaan. Hij betreurt die beweging, omdat bij velen, die er toe medewerkten, de godsdienst is gebezigd als dekmantel van zekere politieke bedoelingen, en daarbij is, niet door sommigen, maar door velen een onheilig vuur op het altaar des Vaderlands gebrand.

Intusschen is van deze gelegenheid gebruik gemaakt om een Ministerie, dat men wilde verwijderen door een ander te doen vervangen. Hij wil niet in allen deelen optreden als verdediger van het vorig Ministerie; maar na den laster en de verguizing die het in den laatsten tijd is te beurt gevallen, is het voor hem eene behoefte te verklaren, dat het land aan dat Ministerie veel verpligt is, dat het was zamengesteld uit begaafde mannen, onder wier bewind orde en regelmaat in den lande heerschten, zoo als men die misschien nooit te voren had gekend, dat ook in het beheer der finantien de meest gewenschte orde heeft geheerscht, gelijk dit door elk onpartijdige zal moeten worden erkend. Intusschen heeft een lid van het vorig ministerie, wiens openhartigheid wel niet in twijfel kan worden getrokken, voor het oog der Natie erkend, dat hij en zijne ambtgenooten door het Hof van Rome waren misleid.

Na van die misleiding kennis genomen te hebben, heeft het vorig Ministerie dan ook niet gedaan wat het doen moest. Met het oog daarop; is dus eene wet noodzakelijk. Maar die noodzakelijkheid ligt ook daarin, omdat zij zal kunnen strekken om niet alleen de schrikbarende ultramontaansche rigting, zoowel elders als hier te lande, tegen te gaan, maar ook om te keeren de pogingen eener fraktie in de Protestantsche Kerk, om zich boven den Staat te plaatsen. Spr. is Protestant; maar ziet daarom niet voorbij, dat helaas, tot de uitbreiding van het Evangelie wapenen worden gebruikt, die niet van liefde getuigen, maar waarbij haat en nijd ruimschoots in het spel zijn. — Eindelijk ad IIIum acht spr. deze wet aannemelijk, ook nadat zij zoo aanmerkelijk is geamendeerd. Hij mist er echter bepalingen in, die hij er zoo gaarne in gewenscht had. Bepaaldelijk had hij het toezigt uitgebreider verlangd. Sommige bepalingen acht hij daarentegen onbillijk, o. a. die, welke ook het kostuum der protestantsche leeraren betreft. Deze bedenkingen zullen hem nogthans niet weêrhouden zijne stem aan de wet te geven. Hij ziet overigens in deze wet eene billijke bevrediging van regtmatige wenschen en eene verklaring van de Wetgevende Magt, dat de Kerk is *in*, niet *boven* den Staat.

De heer *van Sasse van Ysselt* schetst het hooge standpunt, waarop de Eerste Kamer in de rei der staatsligchamen is geplaatst. Die vergadering is — en te regt — hoog bij de natie in achting gekomen, hetgeen vroeger, naar hare vorige zamenstelling, minder het geval was. De redenen van die achting liggen voor de hand, en het is reeds meermalen opgemerkt. Deze vergadering toch vervult hare roeping rustig en kalm, zonder aan bepaalde lastbrieven gebonden te zijn. Zij doet dit zonder eenige zwakheid, en toch eerbiedigende de vrijheden en regten, aan allen toegekend. Zij is ook daarom vooral zoo hoog in de achting aangeschreven, omdat door haar steeds alles is vermeden, wat naar godsdienstige onverdraagzaamheid zweemt, omdat zij niet instemt met diegenen, welke de godsdienst op de lippen, maar niet in hun gemoed hebben. Het woord *godsdienst* is dan ook zeer misbruikt, en eene partij is rusteloos voortgegaan in hare pogingen, om de godsdienst in de staatkunde over te brengen. De gemoederen zijn dus kunstmatig opgewonden! Wat is nu het middel om aan dien staat van zaken een einde te maken? De raadslieden der Kroon meenen, dat eene wet daarin moet voorzien, en nu is deze Vergadering, op

dat terrein gebragt, verpligt over die wet een oordeel uit te spreken. En nu moet hij verklaren, dat de voordragt verbazing heeft opgewekt, vooral bij hen, die de Grondwetsherziening tot stand hebben helpen brengen. Welk staatsman, vraagt hij in gemoede, is er, die zou hebben durven zeggen, nadat het VIe hoofdstuk der Grondwet was aangenomen, dat er eene wet tot uitvoering van dat hoofdstuk moest worden aangeboden? Voorzeker, dit zou zelfs de stoutmoedigste niet hebben gedurfd. Neen, maar daartoe was eene gelegenheid noodig, en men koos daartoe het tegenwoordig oogenblik. Er was niemand in den Raad van State, die destijds op eene wet op het oog had, en zelfs de minister voor de R. K. Eeredienst heeft zelf zoo even te kennen gegeven, dat hij, bij aanneming, in de wet zou berusten, maar dat hij in beginsel er tegen was. Er rusten dus twee smetten op de wet, die haar alle zedelijke kracht ontnemen. Hij wil aannemen, dat, gelijk men dit voorgespiegeld heeft, deze wet met wijsheid en gematigdheid zal worden toegepast, maar hij moet hierbij vooral opmerken, dat menschen voorbij gaan en instellingen blijven. Deze wet is een wapen, waarmede de regering zich zelve kan kwetsen, omdat het haar voert op de gladde baan van willekeur.

De heer *van Rijckevorsel* waardeert het voorregt, dat deze Vergadering geniet, om over deze wet, waarover eene zoo levendige diskussie in de Tweede Kamer plaats had, met kalmte te overwegen. Buiten deze Kamer heeft de groote belangstelling bijna plaats gemaakt voor onverschilligheid omtrent den uitslag van deze beraadslaging. Waaraan is dit toe te schrijven? Daaraan, dat men begrepen heeft, dat de opgewondenheid over de pausselijke allokutie overdreven was. Niet dat die allokutie niet in hooge mate afkeuring verdient, en dat hij die niet betreurt, maar de opgewondenheid was overdreven in dien zin, alsof de Protestanten in Nederland werkelijk door die allokutie iets te vreezen zouden hebben, alsof het ultramontanisme daardoor voor hen gevaarlijker ware geworden, alsof dit eenig gezag zou kunnen uitoefenen door de vestiging van Katholieke Kerkhoofden in Nederland. Neen, men begint meer en meer in te zien, dat het voor de Protestantsche Kerk vrij onverschillig is, of er Bisschoppen zijn dan of de katholieke geestelijken andere titels voeren en op welke plaatsen zij gevestigd zijn; onverschillig, of er, naast de Bisschoppen der klerezij, nog Bisschoppen van den Paus zijn geplaatst. Men begint meer en meer vertrouwen te stellen in de kracht onzer instellingen en in de waarborgen der Grondwet. Ook de tegenstand der wet is bij de Katholieken behaald, vooral na de verklaring van den minister van Justitie in de Tweede Kamer, dat de wet, op dit oogenblik, weinig of geen verandering zal brengen in den bestaanden staat van zaken. Er bestaat dan ook inderdaad thans nog alleen strijd over het beginsel, en die strijd is zelfs door den minister voor de Zaken der R. K. Eeredienst gedeeld. Na al het gebeurde, na al het gesprokene in de Tweede Kamer, acht de redenaar het onnoodig, in eene ontwikkeling te treden over de aanleiding dezer wet. Hij wenscht te bevredigen, niet te verbitteren. Later zal men met meer regtvaardigheid en kalmte kunnen beoordeelen de houding van het vorig ministerie.

Hij zal dus in geene beoordeeling komen over personen. Hij zal, even als ten aanzien van het vorig ministerie, ook tegenover het tegenwoordige een onpartijdig standpunt bewaren en dat ministerie ondersteunen, als hij oordeelt, dat hunne handelingen zijn in het belang van het vaderland en dat door hen geene beginselen of voorschriften der Gwt. worden gekrenkt. En nu vraagt hij zich, in de *eerste* plaats, af, of de Gwt. toelaat het maken eener wet ter uitvoering van het 6de hoofdstuk, en hij meent die vraag *bevestigend* te kunnen beantwoorden. Maar vraagt hij, in de *tweede* plaats, of *deze* wet is *in strijd* met de Gwt., ook dan zegt hij: *ja*, zoo niet met de letter, dan toch met den geest der Gwt., zoo als die geest zich bij de herziening in 1848 heeft geopenbaard. Die geest was daarin gelegen, dat aan de kerkgenootschappen zou worden toegekend het regt om zich met de meest mogelijke vrijheid te organiseren, behoudens de gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat, in het belang van orde en rust, en om voor altijd die onzalige inmenging van het staatsgezag te voorkomen. Een nationaal protest nu tegen de aanmatiging van Rome is niet de taak der Wetgevende Magt, maar van de Regering. Hij wil geen wet, die dienen moet om aan een deel der Natie bevrediging te geven en een ander deel te kwetsen. De eendragt, de orde en rust kunnen door eene wet als deze niet bevorderd, niet gehandhaafd worde. Als er toch kerkgenootschappen moeten zijn, die zich schuldig maken aan ongehoorzaamheid aan de wetten van den Staat, dan moet de Regering met energie kunnen handelen om de rustverstoring te doen ophouden, en dat kan zij doen ook zonder wet. Even als de vrees voor de invoering der bisschoppelijke hierarchie overdreven was, even overdreven is die vrees voor de vestiging, maar ook daarin kan de wet niet te gemoet komen. De goedkeuring zal toch altijd afhankelijk zijn van de tijdelijke raadslieden der kroon.

Nadat de spr. het onredelijke en onhoudbare van sommige bepalingen in de voordragt had bestreden, besluit hij met de verklaring, dat, hoe hij de wet ook moge beschouwen, hij haar toch ook, vooral met betrekking tot de toekomst, zoo gewigtig acht, dat hij, naar rijp en ernstig beraad, tot de konklusie is gekomen, dat zij noch noodzakelijk, noch doeltreffend is; dat eenige bepalingen in strijd zijn met de Grondwet en zelfs met de 1ste alinea van art. 1 der voordragt zelve. Daarenboven is zij gevaarlijk en in geenen deele geschikt om de eendragt, rust en orde in Nederland te bewaren. In het waarachtig belang van het vaderland wenscht hij Z. M. eerbiedig te verzoeken het voorstel in nadere overweging te nemen.

De heer *de Bruin* verklaart zich *tegen* de voordragt, hij beschouwt die 1°. ongrondwettig, 2°. onregtvaardig, 3°. onstaatkundig, wat het eerste punt betreft, op dezelfde gronden, als door andere sprekers aangevoerd. Wat het tweede punt aangaat, als voornamelijk gerigt tegen de R. K. geloofsbelijdenis, waarin hij geene eerbiediging van algemeene regten vindt. De R. C. zijn immers ook getrouwe onderdanen; zij hebben niets bedreven wat zulke bepalingen wettigt. Ten derde meent spr. dat het onstaatkundig is het eene deel der natie te bevredigen ten koste van het ander deel. Hij vindt daarin geene vergelding voor de trouw en de gehechtheid van 1,200,000 onderdanen. Hij wijst ten slotte op het adres in antwoord op de troonrede, door de Eerste Kamer, waarin wijsselijk een kalmen weg is ingeslagen

De heer *Paspoort van Grijpskerke*, geeft de gronden op, die hem bewegen zullen voor het ontwerp te stemmen. Hij vreest geen willekeur of dwingelandij, daartegen waarborgt de Grondwet. Maar de regering moet weten, waaraan zich op kerkelijk gebied te houden; daarom is de wet niet noodig.

De heer *van Swinderen* verklaart zich tegen de wet. Hij vindt in alles bevestigd zijne meening, dat de gewone wetgever allezins bevoegd is om op Hoofdstuk VI der Grondwet wettelijke bepalingen te gronden, mits die niet te kort doen aan de wettelijke vrijheden daarbij of bij andere artikelen toegekend. Hij vindt echter op de voorgeslagene wijze aan art. 10 gepraejudicieerd, voorts artt. 1 en 5 niet in overeenstemming met de Grondwet en hecht zich aan hetgeen deswege in het algemeen in § 4 van het verslag is gezegd. Hij heeft zich ook afgevraagd of de aanneming de spanning der moeijelijkheden uit den weg zou ruimen, of zij de rust zou bevorderen? Dit beantwoordt hij ontkennend; ja, in gemoede acht hij zich overtuigd, dat niemand voldaan zal zijn en onrust gekweekt zal worden. In dat vooruitzigt meent hij dat de wet niet behoort te worden aangenomen.

De heer *van Dam van Isselt* is zeer voor de wet. Na al de bezwaren en verwijten, die hij daartegen gehoord heeft, zou hij bevoegd zijn om die te wederleggen, maar hij zal dat niet doen; hij zal niet in het breede betoogen, dat hier geene ongrondwettige wet in bescherming wordt genomen. Alleen dit zal *hij* zeggen, dat hij zich voor de Regering én voor de meerderheid der Tweede Kamer schamen zou, als het waar was, dat die wet de welbegrepen belangen der godsdienst-vrijheid aanrandde. Neen, er is ook daaronder voor *alle* gezindheden gelijkheid, vooral wie rustig *in* den Staat is. Het kan niet bevreemden, dat er zulk eene menigte adressen tegen die wet zijn ingekomen, want helaas, in vele bladen en tolken heeft men er door allerlei middelen toe aangezet. Spr. dringt aan, dat het wets-ontwerp wil vrijheid; dat de April-beweging wel degelijk was *een mouvement spontané;* dat men toen niet gedacht heeft aan omverwerping van een ministerie; maar het vaderlandsch gevoel was geschokt en gekwetst of later onheilig vuur bij die edele drift gekomen is, is spr. onbekend. Hij wil niet spreken van het politiek terrein, maar van het Vaderland in het algemeen; en hij stelt daartegen over de vruchten van de aanneming; in dat geval zal geen rust en vrede verstoord worden, integendeel die zullen er door worden bevorderd. Duizende en tienduizende Protestanten, die thans bekommering gevoelen, zullen dan bevrediging zien door een billijk voor allen gelijkelijk geldend beginsel. Maar als men tot verwerping mogt komen, zou men dan meenen, dat die Protestanten dat even rustig en bedaard zullen aanzien? Spr. is niet beducht dat zij wapens zouden grijpen of tot oproer overslaan, maar zij zouden langs wettigen weg eigen regters in hunne zaak trachten te worden, en dat ware noodlottig voor hunne katholieke mede-christenen. Als men dan onverdraagzaamheid zou zien, zou men het niet verklaarbaar vinden? Zou dan niet het verwijt daarvan op de Eerste Kamer nederkomen? Als het waar is, dat deze Kamer is een bolwerk, dan kan zij zich thans op een schoon en verheven standpunt plaatsen. Er is hier geen denkbeeld dat men het R. K. kerkgenootschap moedwillig zou willen verdrukken, maar alleen vrees voor ultra-montaanschen overmoed; er is geene sprake hoegenaamd van iemands godsdienstige vrijheden te willen verkorten. Deze wet zal, kan nimmer toegepast worden, of er moet een kerkgenootschap zijn, dat alle banden van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat zou willen verscheuren. Als spr. eenig verwijt tegen de wet heeft, het zou zijn dat er te veel ontbreekt. Hij verklaart zich met het oog op Koning, Vaderland en mede-ingezetenen van alle godsdiensten voor de wet.

De heer *van Eysinga* ontwikkelt zijne gronden tegen de wet, waartoe hij geene noodzakelijkheid ziet, en welke hij niet staatkundig noch wenschelijk vindt in het algemeen belang.

De heer *van Andringa de Kempenaer* is daarentegen voor de wet, en zegt dat, indien de Koning verklaart dat de bevolking geschokt is in haar nationaal gevoel, dat dat niet mag ter zijde geschoven worden. Spreker gaat de aanleiding van de wet na, en vindt niet dat zij met de grondwet strijdt. Hij zoekt daarin vergeefs ongepaste bemoeijenis met of inmenging op het kerkelijk gebied, en opregte Katholieken hebben hem verzekerd, dat er niets strijdigs in is met de vrijheid van godsdienst. Als hij nu de overtuiging heeft, dat deze wet de gemoederen zal bedaren, vindt hij geen vrijheid zich daartegen te verklaren.

De heer *Lotsy* heeft zich *voor* het ontwerp verklaard. Het treedt volstrekt niet in het wezen der godsdienst. De geest der Grondwet-herziening van 1848, laat wel degelijk de vaststelling van zoodanige wet toe. Hij vertrouwt dat de uitvoering der wet op zoodanige wijs zal kunnen plaats hebben, dat van die uitvoering niets zal behoeven te worden bemerkt.

De heer *Cremers* verklaart zich *tegen* de wet, als ongrondwettig, als onstaatkundig en strijdig met de vrijheid van godsdienst.

Morgen ten 11 ure voortzetting der beraadslagingen.

Belangrijke opmerkingen en nieuwe gezigtspunten doen zich voor in het adres, dat de heer Mr. S. P. Lipman ter Eerste Kamer der Staten Generaal heeft ingezonden. Men kan ligt nagaan, dat wij de meening van den adressant niet kunnen deelen wat aangaat de waarde, die aan het algemeen petitionnement der Katholieken behoeft gehecht te worden; de nieuwe gezigtspunten en belangrijke opmerkingen, waarvan wij gewaagden, worden dan ook niet gevonden op bladz. 4 en 5 van het merkwaardig geschrift. Wij willen veeleer hulde brengen aan de klaarheid en kracht, waarmeê de schrijver de gebreken van *oorsprong* en *strekking*, en daardoor van het wezen der ontworpen wet in het licht stelt. Op eene verrassende wijze wordt aangetoond, dat het ontwerp het »onverdelgbaar kenmerk van eene partijwet" draagt, »uit eene volksbeweging van petitionnement ontstaan"; dat in deze wet een deel der natie eigenlijk aan het andere deel een »ongewilden religie-vrede" oplegt, en het is dit »karakter van een religievrede tot afdoening van een religie-oorlog.... hetwelk den adressant bescheiden, maar vrijmoedig, zijne stem tegen de voordragt doet verheffen." Het ontwerp ligt geheel buiten de voorziening van de Grondwet. Het treedt op een gebied, hetwelk niet dat des wetgevers is. Het mist het wezen der wetten, om eene retro-spektiviteit aan te nemen, welke in een peis tusschen oorlog voerende partijen behoort.

»Daarom getuigt het Ontwerp van wederkeerige *suspicie*, gelijk zoo vaak in naauwelijks geslotene vredes-verdragen, de ervarene staatsman den voorbode van nieuwe geschillen kan ontwaren. Daarom ontbreekt tot zelfs aan de *benaming* van het Ontwerp de *opregtheid*, welke de wetten altoos moest kenmerken, doch welke in alle traktaten te verlangen, een niet te vervullen wensch ware; daarom draagt het Ontwerp, in werkelijkheid tegen een enkel verdacht kerkgenootschap gerigt, het masker van alle kerkgenootschappen te omvatten. Daarom zijn ook vooraf, naar diplomatieke overleveringen, de eenzijdige *eischen* hooger gespannen, en is, in de voorbereiding tot het Ontwerp, eene Wet, aan welker volstrekte verbindbaarheid naauwelijks iemand geloofde, als beweerde maatstaf van nog bestaande regten geldig gemaakt, ten einde de nieuwe voorwaarden van den religie-vrede meer aannemelijk te doen schijnen. Daarom kan ook het Ontwerp, mogt het Wet worden, alleen als resultaat van den drang der *meerderheid* heerschen, maar zal daaraan steeds *het zedelijk gezag* ontbreken, waardoor de wetten de uitdrukking zijn van *den algemeenen wil*.

Vervolgens komt de adressant op de historische aanleiding. Hij zegt teregt, dat de eenige vraag, waar het op aankomt, (»hoe men die moge willen ontwijken") deze is:

»Was die daad" — het ontvangen eener regelmatige hierarchie door de Katholieke Kerk in Nederland — »was die daad wettig of onwettig, geoorloofd of verboden?"

»Naar het antwoord daarop, moest de daad, of als een regt, tegen elke aanranding van *geweld* of *intimidatie* worden *beschermd*, of daartegen, als tegen een vergrijp, worden *gewaakt*. Het is immers in een land van orde en vrijheid het *regt* dat *beschermd*, het *onregt* waartegen *gewaakt* moet worden."

Voorts betoogt hij ten duidelijkste, dat het regtmatige Opperhoofd der Kerk, en de Bisschoppen geheel en volkomen in hun regt zijn, en toont het ongerijmde aan, om, de benoeming van Bisschoppen vrijlatende, de bepaling der grenzen en het geestelijk gebied van de regering afhankelijk te willen maken.

Geestig en waar wordt eindelijk aangetoond, hoe er *beginselen* in deze wet zijn opgenomen, die met hare *bepalingen geheel* strijdig zijn; hoe met andere woorden de afkondiging van het beginsel der verscheidenheid van kerkelijk en wereldlijk gebied, hetwelk zoo zorglijk in de wet is uitgesproken »met welgevallen in een manifest of eene proclamatie" zou zijn vernomen, »indien die uitgegaan ware van de Regering, aan *alle* kerkgenootschappen eene gelijke *bescherming* verleenende, en *wakende* dat *allen* zich houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat. Daarin ware tegelijk de beschikking vervat op tallooze adressen van hen, die *wereldlijke* wapenen eischten tot *geestelijken*

strijd. Maar die beginselen kunnen geene nieuwe kracht ontleenen van eene overbodige erkenning van de zijde der wetgevende magt. Zij zijn niet bestemd, om in Nederland een *nieuwe* wet in te voeren. De Regering kan die beginselen in *manifest* of *proklamatie* afkondigen, zonder gevaar te loopen, dat iemand die bestrijdt of tegenspreekt. »Doch het is juist uit krachte van die beginselen dat de adressant zich tot Uwe Vergadering wendt, zegt de schrijver, met het eerbiedig verzoek, om het Wets-Ontwerp, als daarmede in strijd, te verwerpen. De uitgedrukte *beginselen* van het Wets-Ontwerp erkennen het *kerkelijk gebied*, hetwelk de *bepalingen* van het Wets Ontwerp miskennen. De uitgedrukte *beginselen* huldigen de kerkelijke autonomie over kerkelijke aangelegenheden, de bepalingen onderwerpen de kerkelijke overheden *voor kerkelijke handelingen* aan we reldlijke verpligtingen en wereldlijke straffen."

»Welk eene noodlottige dwaling zoude het zijn, gaat de schrijver voort, zoo men waande, door zulk eene magts-overschrijding van het wereldlijk gezag het gebied van het geestelijk gezag te *kunnen* beperken! Zal eene regtsvervolging, welke bij een millioental van burgers, en ook bij den Adressant, voor eene aanranding en verdrukking zoude gelden, het gezag des priesters verkleinen, of het gezag der Overheid verhoogen?"

De schrijver ducht in de aanneming dezer wet groote gevaren, en doet daarom een krachtig beroep op de onafhankelijkheid der Eerste Kamer, opdat deze hare goedkeuring aan het ontwerp moog onthouden.

»Welligt heeft eene goedertierene Voorzienigheid voor de redding van Nederland het aldus gewild, besluit de schrijver, dat, te midden van de afwisseling van het Bestuur, van de verandering van den *regtstreeks* gekozen tak der wetgeving, van de worsteling van partijen en secten, er één staatsligchaam zoude blijven, welks constitutioneel bestaan, door sommigen vóór weinige jaren overbodig geacht, blijken zoude in waarheid *eene behoudende instelling en eene nationale weldaad* te zijn. Dat zal zich verwezenlijken, indien Uwe Vergadering weigert, door eenen eersten stap op dien weg zonder terugtred eene worsteling zonder uiteinde te bestendigen, en aldus gestand doet aan hare verklaring van »*de godsdienstige verdraagzaamheid, dat sieraad* »*eener Maatschappij, dat krachtige steunsel van elken,* »*en bijzonder van onzen Staat, met ernst te willen be-* »*vorderen en handhaven.*" Zoo ook mogen, zonder opoffering van 's lands toekomst, »*de bezwaren van het* »*oogenblik kunnen worden opgeheven, en te gelijk de* »[illegible] *en zelfstandigheid der on-* »*derscheidene kerkgenootschappen bevestigd!*"

Petitionnement.

Wij vernemen dat heden verzonden zijn adressen aan de Eerste Kamer der Staten-Generaal, gelijkluidend met dat, medegedeeld in ons Nommer 1928.

Uit	Amsterdam (1)	met	18	naamteekeningen
»	Boxtel	»	150	»
»	Ammerzoden	»	55	»
»	Herveld en Andelst	»	63	»
»	Vlissingen	»	165	»
»	Woudsend	»	35	»
»	Millingen	»	82	»
»	Oirsbeek	»	350	»

(1) Vijfde opgaaf.

In het kiesdistrikt 's Hertogenbosch heeft, bij de stemming voor een lid der Provinciale Staten van Noord-Brabant niemand de volstrekte meerderheid bekomen. Herstemming tusschen de heeren Mr. J. B. A. J. M. Verheijen en Mr. H. Sassen, die respectivelijk 298 en 293 van de 757 geldige stemmen op zich vereenigden.

Men schrijft uit Luxemburg:

De Prins en Prinses Hendrik der Nederlanden hebben een groot gevaar geloopen. De bewoners van Liptzen hebben, toen het rijtuig van den Prins en de Prinses op den weg naar het kasteel van Berg door dit dorp reed, vuurwerk afgestoken; de paarden hierdoor verschrikt zijn op hol geraakt en het rijtuig werd tegen een boom geslingerd, waar het zwaar beschadigd bleef staan. HH. KK. HH. kwamen er met den schrik af en zetteden de reis in een ander rijtuig voort. Men is echter ongerust voor de Prinses, die zich in een belangwekkenden toestand bevindt.

Per telegraaf wordt ons heden berigt, dat de Monsterwet is *aangenomen* met 22 tegen 16 stemmen.

BUITENLANDSCHE BERIGTEN.

FRANKRIJK.

PARIJS, 6 Sept. De krisis der graanprijzen heeft, naar het zich laat aanzien, hare hoogte bereikt, en men bespeurt reeds op onderscheiden markten, eene aanmerkelijke daling.

— Zoo te Parijs als te Dieppe zijn wederom onderscheidene personen in hechtenis genomen.

Men verneemt uit Madrid, dd. 1 September, dat de ministers zich naar La Granja hebben begeven tot het houden eener raadsvergadering, om zich onderling te verstaan over de houding, welke de regering zal moeten aannemen tegenover den heer Soulé, den nieuwen ambassadeur der Vereenigde Staten bij het Hof van Spanje.

STADSNIEUWS.

BURGERLIJKE STAND.

AMSTERDAM, 8 September.

GETROUWD (7 Sept.): C. F. Koch met J. P. H. Diest. - T. J. Brammer, van Alkmaar met E. C. C. Nieman, wed.

BEVALLEN (5 Sept.): P. C. Rijntjes, geb. Lambrechts, Z.

OVERLEDEN (4 Sept.): J. J. Fratacolla, 31 j.

PRIJS-COURANT DER EFFECTEN.

		7 SEPT. 4½ u. gebl.	8 SEPT. 4 u.			gebl.
NEDERL., Werkel. Sch. à 2½ pCt.		63¼	63	a	63 3/16	63
Dito Dito	3 »	76½	76⅛	»	76¼	76⅛
Dito Dito	4 »	95⅜	95 3/16	»	95¼	
O. I. Leening 1844	4 »	95⅜	95 3/16	»		
Amortis. Syndic.	3½ »			»		
Handel-Maatschappij	4½ »	129⅜		»		
Aand. Rijn-Spoorweg.	» »			»		
Aand. Holl. S. M.				»		
Obligatien	» »			»		
BELGIE, Obligatien 1844	» »			»		
Cert. bij de Belg. Bank.	2½ »			»		
Dito bij Rotsch. en Volkav	» »	52⅝		»		
FRANKRIJK, Obligatien	3 »	74⅛		»		
SPANJE Nieuwe	1 »	22 5/16	22 1/16	»	22 3/16	
Dito	3 »	47½	47½	»		
Dito Binnenl. à 6/m.	» »	43	42 15/16	»	42¾	
Coup. Bewijzen.		6 5/16	6 1/16	»		
Amortisable Schuld	»		5⅛	»		
PORTUGAL te Londen	5 »	40¼	39 13/16	»	40	39 13/16
Dito uitgestelde	»			»		
RUSL. bij *Hope* 1798 en 1816	5 »	109	108½	»		
Dito Dito 1828 en 1829	» »	108¼	107⅞	»		
Cert. bij d°. 1831 en 1833	» »	98	98	»		
Dito	4½ »			»		
Dito bij *Hope*	4 »	93½		»		
Dito bij *Stieglitz en C°.*	» »	92¼	92	»		
Dito bij id. 5de Serie	4 »			»		
Cert. te Hamburg	5 »			»		
Inschrijving in Assignat.	6 »		74½	»		
Cert. van dito	» »			»		
POLEN, Certifikaten	4 »	87		»		
[illegible] fl. 500		164¼		»		
Dito met Lot. » 300		[illegible]		»		
AMERIKA, Bank-Actiën				»		
PRUISSEN, Aand. met Lot. R. 50 /				»		
OOSTENRIJK, Metalliek	5 pCt.	82¼	81¾	»	81⅞	
Dito 1852	» »			»		
Dito 1847	2½ »	42 7/16	42⅛	»		
Dito 1851	2½ »	42 7/16	42¼	»		
Dito 1849	5 »	95⅛	94⅞	»	95	
Ween. Bank bij *Goll en C°.*	» »	87¼		»		
Dito	4 »	71		»		
Letter B	5 »	95⅛	94⅞	»	95	
Aand. met Loting fl. 500	f			»		
Nieuwe dito	» 250 »			»		
NAPELS, Cert. *Lam. en Bouwer*	5 pCt.			»		
BRAZILIË te Londen 1824	5 »	98⅛	99½	»		
Dito Leening 1843	5 »			»		
PERU	4½ »	80¾		»		
MEXICO Nieuwe	3 »		25⅝	»		
VENEZUELA à £ 100	3½ »		36	»		
GRENADA à £ 100	2 »			»		
Dito Uitgestelde		9 1/16	9 5/16	»		
ECUADOR à £ 100	»	4⅛	4⅛	»		

Mexiko onbepaalde 24⅞, 11/16.

Veelvuldige verkooporders alsmede de lagere buitenl. noteringen, deden hier de prijzen zoo van Hollandsche als vreemde effekten merkbaar achteruitgaan.

Koers van het Geld: Beleening 2½ pCt, Prolongatie 2½ pCt. Diskonto 2 pCt.

Wisselkoers.

Parijs	2/m.	f 56⅜	Livorno	2/m.	f 39⅝
»	zigt	» 56⅝	Napels	»	» 81½
Bordeaux	2/m.	» 55⅞	Petersburg	»	» 1.88
»	½/m.	» 56⅛	Weenen	6/w.	» 32¼
Madrid	3/m.	» 244	Augsburg	»	» 35⅜
Cadix	»	» 244	Frankfort	»	» 99
Seville	»	» 241	Hamburg	2/m.	» 35 3/16
Bilbao	»	» 242	»	zigt	» 35½
Lissabon	»	» 41¼	Londen	2/m.	» 11,67½
Porto	»	» 41¼	»	zigt	» 11,75
Genua	2/m.	» 46¼	Rotterdam	»	⅛

BUITENLANDSCHE BEURZEN.

ANTWERPEN, 7 Sept. Belg. leen. 2½ pc. 56, 1840/1842 4½ pc. 98¼; 1852, —; Spanje 1—3 pc. 22⅝; Binnenl. 3 pc. 43; Romeinen 5 pc. 93⅝; Oostenrijk Metalliek 5 pc. 85¼.

PARIJS, 7 Sept. Fransche 3 pc. 78.35; 4½ pc. 102.10; Spanje 3 pc. Binnenl. 42½; id. 1 pc. 22¾; Russen 4½ pc. 99⅜.

LONDEN, 7 Sept. Consols 97; Mexiko 26⅜; 1 pc. Spanje 23⅛.

WEENEN, 7 Sept. Met. 5 pc. 94⅝; Bank-Aktien 1384; Wissel op Londen 10.40; Zilver 8⅞.

BERLIJN, 6 Sept. Schuldbr. 3½ pc. 92⅛; Loten —; Rusl. Stiegl. 4 pc. 98; Pools. 4 pc. 91; Loten fl. 500 92; [illegible] 87; Amsterdam zigt 142⅛; id. 2/m. 141⅝.

[illegible], 6 Sept. Rusl. Cert. 104; Oostenrijk Met. 5 pc. 93[illegible] Spanje 1—3 pc. 21[illegible] Binnenl. 3 pCt. 40.

FRANKFORT, 7 Sept. Met. 5 pCt. 85½; W. Bank-Actiën 1520; W. Loten fl. 250, 127; Spanje 1 pCt. 23; 3 pCt. 43; Wissel op Weenen 109.

HANDELSBERIGTEN.

ROTTERDAM, 7 Sept. Heden zijn verkocht 36 vu[illegible] ryland Tabak ex *Powhatan*.

GRAANMARKT.

SCHIEDAM, 7 Sept. Moutwijn f 23,50; Jenever [illegible] Amst. Proef f 28,25, per Ned. vat zonder fust, zonder [illegible] lasting.

ANTWERPEN, 7 Sept. *Koffij*. Veel levendigheid in [illegible] artikel. Sedert gisteren op nieuw gerealiseerd 500 balen [illegible] Domingo, pr. *Fanny* 1e hand, en ongeveer 1200 balen 2e hand. Men is in onderhandeling nopens meer zaken. Brazil wordt weinig te koop aangeboden, waardoor we[illegible] zaken in dat artikel gedaan worden.

Graanmarkt. Stille markt, zonder variatie in de prijzen. *Rijst*. Verkocht ongeveer 1000 zak Arracan un cleaned. *Suiker*. *Geraffineerd*. Wij hebben den verkoop te me[illegible] van pl. min. 130/m. kil. Gestampte in loco.

SCHEEPSTIJDINGEN.

UITGEZEILD:

TEXEL, 7 Sept. A. Meijer, Piet Hein, Triest.

RIVIER-VAART.

AMSTERDAM, 8 Sept. vertrokken:

Keulen	H. Kalfs, Colln N°. 17.
»	H. Hoogewegh, de Hoop.
Dusseldorp & Neus	H. Polman, Niederrein N°. 4.
Rijnhoogte	ARNHEM 7 Sept. 1 el 82 duim.
	KEULEN 6 » 8 vt. 9 »

ADVERTENTIEN.

Te Amsterdam bij C. L. VAN LANGENHUYSEN, Drukker en Uitg[illegible]